

การจัดการองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรม
ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา

KNOWLEDGE MANAGEMENT WITH BUDDHADHAMMA
IN THE MONTHLY LITERATURE OF LANNA

พระสามารถ ฐิตสีโล (ชุมใจ)^{1*} พระมหาบุญศรี ญาณวุฒิโธ²

พระมหาบุญไทย ปุณณมโน³ และ สุวิญ รักสัตย์⁴

Phra Samart Thitisilo (Chumjai)^{1*}, Phramaha Boonsri Ñāṇavuddho²,

Phramaha Boonthai Punnamano³ and Suvin Raksat⁴

หลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม ประเทศไทย^{1*, 2, 3, 4}

Philosophy Program in Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University, Nakhon Pathom, Thailand^{1*, 2, 3, 4}

Email: Chumjai.sa@gmail.com^{1*}

Received: 2018-08-31

Revised: 2018-10-01

Accepted: 2019-05-30

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาการจัดการองค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา 3) เพื่อวิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา และ 4) เพื่อนำเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการบูรณาการการจัดการองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา” ออกแบบการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดการองค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา หรืออัมมชาตา ทั้ง 12 เดือน ประกอบด้วย สุธนุ ช้างฉัททันต์ มโหสถ ภูริทัตต์ อุทรา พุทธโฆสา เนมิราช สารทมาณพ พุทธาภิเสก สุวณฺณสาม เวสสันดรละ สัมภมิตร เป็นองค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนความเชื่อและโลกทัศน์ที่บ่งบอกความ

สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ตั้งอยู่บนฐานปัญญา นิยมและจริยธรรมนิยม มีกระบวนการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและการแสดง การเปลี่ยนแปลงในสังคม ด้วยการแสดงอานิสงส์แห่งการประกอบกุศลกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา นำความรู้ในท้องถิ่นมาประยุกต์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีให้เป็นแบบแผน การดำเนินชีวิตแต่ละช่วงเวลาในรอบปี

2. หลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ได้แก่ อนุพุทธิกถา 5 ประกอบด้วย ทานกถา สีลกถา สักคกถา กามาทินวกถา เนกขัมมานิสังสกถา ทั้ง 12 เดือนสามารถวิเคราะห์ข้อสรุป ได้แก่ ด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนา ด้านการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการปฏิบัติตนตามหน้าที่ ชาวพุทธ และด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม

3. คุณค่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ด้านความเชื่อ ในพระพุทธศาสนา เช่น ทานกถา สีลกถา สักคกถา กามาทินวกถา เนกขัมมานิสังสกถา สังคมล้านนา ยอมรับและสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับอานิสงส์ในพระพุทธศาสนา ด้านการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น คัมภีร์ใบลานเป็นหนังสือที่บันทึกลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีจารตัวหนังสือลงบนใบของต้นลาน ด้านการ ปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธ การสร้างค่านิยมในการสร้างคัมภีร์ถวายเป็นวัด และการสร้างถาวรวัตถุอื่นๆ และด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม นักปราชญ์ล้านนาได้ส่งเสริมให้คนได้สร้างสรรค์สังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สนับสนุนให้คนทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์

4. รูปแบบการบูรณาการการจัดองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือน ล้านนา ได้แก่ ECPH: MODEL

คำสำคัญ: การจัดองค์ความรู้ หลักพุทธธรรม วรรณกรรมประจำเดือนล้านนา

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study the knowledge management with Buddhaddhamma in Lanna monthly literature, 2) to study the Buddhist principles in Lanna monthly literature, 3) to analyze the Buddhist principles integration in Lanna monthly literature, and 4) to present the guidelines and new body of knowledge on the knowledge management with Buddhaddhamma in Lanna monthly literature. The data of this qualitative research were collected by in-depth interviews and focus group discussions.

The results of the study indicated that:

1. The Lanna monthly literature consists of 12 Dhamma Jata or 12 destinies, namely, Suddhanu, Chaddanta, Mahosatha, Bhuridatta, Uddhara, Buddhaghosa, Nemiraja, Sarada,

Buddhabhiseka, Suvannasama, Vesantara, and Sambhamitta. The body of knowledge was based on belief and vision in the relation of human beings and environment, both natural and supra-natural environment, and it was also based on intellectualism and moralism. It had a process in problem solving and adjusting to environment and social changes by presenting the advantages of wholesome action in Buddhism and applying local wisdom in order to support arts, cultures, traditions, and festivals as the way of life in each month throughout the whole year round.

2. The principles of Buddhism found in Lanna monthly literature are 5 subjects for gradual instruction on giving, morality, heavenly pleasures, the disadvantage of sensual pleasures, and the benefits of renouncing sensual pleasures. The Buddhist principles found here can be concluded into the faith in Buddhism, creation of local wisdom, duty of Buddhists, and living in society.

3. The values of Buddhist principle integration in Lanna monthly literature are that: In the faith of Buddhism, Lanna society accepts and creates work for the benefits of Buddhism; In local wisdom, the use of palm leaf as the sermon text scripture to preserve and propagate Buddhist teachings; In Buddhist duty, the values of offering palm leaf sermon and other religious objects to temples have been continued until present, and in living in society, living and doing activities together happily and peacefully are encouraged.

4. The integration of knowledge management with Buddhadhamma in Lanna monthly literature can be concluded in “ECPH: Model”

Keywords: Knowledge management, Buddhadhamma, Lanna monthly literature

บทนำ

มนุษย์ในโลกไม่ว่าเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมใด ย่อมมีความเชื่อศรัทธาเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติต่อกันในสังคมนั้นเพื่อเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จนกลายเป็นวิถีชีวิตความเชื่อของสังคม และเป็นต้นกำเนิดที่เรียกว่าศาสนา เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์แห่งศรัทธาความเชื่อของชนชาตินั้น ๆ เริ่มตั้งแต่

การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชนเผ่าบางกลุ่ม ศาสนาที่เป็นศาสนาสากลของโลก มีความเชื่อความเข้าใจในศาสนาเหล่านั้น ได้เป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรมต่างๆ ของมนุษย์ขึ้นมา อาทิ ด้านศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ภาษาวรรณกรรม จากการสืบทอดและเรียนรู้ ฯลฯ ศาสนาที่สำคัญของโลกและเจ้าของลัทธิต่าง ๆ พบว่า ในอดีตมีเรื่องราว

การกล่าวถึงพระเจ้าหรือพระผู้เป็นเจ้า ศาสดา
สาวก มีหลักธรรมคำสอนในศาสนา เช่น บทสวด
ในคัมภีร์พระเวทเพื่อใช้สำหรับสรรเสริญเทพเจ้า
ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในอินเดีย คัมภีร์
พระไตรปิฎกในพระพุทธศาสนา และคัมภีร์
ไบเบิลของคริสต์ศาสนา เป็นต้น (Tangtavi,
1984) ซึ่งวรรณกรรมเหล่านี้เกิดมาจากศรัทธา
ความเชื่อ แล้วนำมาถ่ายทอดเพื่อให้อนุชน
รุ่นหลังได้ศึกษาและปฏิบัติตาม มีการบันทึก
เรียบเรียงและประพันธ์เรื่องราวหลักคำสอน
สืบทอดกันมา กลายเป็นวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ
ทางด้านประวัติศาสตร์ ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม
และที่สำคัญคือองค์ความรู้ คติธรรม ความเชื่อ
และภูมิปัญญาให้ผู้สนใจได้ศึกษาและปฏิบัติ
ตามแนวทางที่จารึกไว้ในหลักคำสอนเหล่านั้น

วรรณกรรมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยง
เรื่องราวและวิถีการดำรงอยู่ทั้งของมนุษย์และ
สรรพสิ่ง และมีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้า
เรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะวรรณกรรม
ที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบถึง
ประวัติความเป็นมาทางพระพุทธศาสนาและ
หลักธรรมคำสอน ที่มุ่งสอนให้คนรู้จักละเว้น
ความชั่ว ทำความดี มีการฝึกอบรมจิตใจที่สงบ
เป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์และพัฒนา
สังคมให้เรียบร้อยดีงาม ก่อให้เกิดคุณค่าอารยธรรม
แห่งศาสตร์และศิลป์ในแขนงต่าง ๆ เพื่อให้เกิด
ความสนใจแรงบันดาลใจต่อผู้อ่าน ผู้ศึกษา
ค้นคว้างานวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา
ให้เป็นรากฐานแห่งความคิดและการประพฤติ
ปฏิบัติ รวมทั้งเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อ
ชีวิตและโลกที่ชัดเจน ซึ่งนำมาเป็นคติสอนใจ

ในการดำเนินชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม
(Komdee, 1998)

ในประเทศไทยนั้นวรรณกรรมประเภท
ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธ
ศาสนา และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่พบเห็นได้
เด่นชัด เช่น ในสมัยสุโขทัยมีวรรณกรรมเรื่อง
เตมิกมิกาหรือไตรภูมิพระร่วง เป็นพระราชนิพนธ์
ในพระมหาธรรมราชาลิไท ทรงนิพนธ์ขึ้นในปี
พ.ศ. 1888 โดยเป็นเรื่องของศาสนธรรมและ
ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับไตรภูมิ
อันได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ ที่ทรง
ศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งจาก
พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อรรถกถา และ
ปกรณ์วิเสส รวมถึง 30 คัมภีร์ (Udomporn,
2001) และในวรรณคดีอื่น เช่น วรรณคดีชาดก
ก็สืบเนื่องมา จากพระพุทธศาสนา เช่น นิบาต
ชาดก ปัญญาชาดก มหาชาติคำหลวง นันท
ปันทุสตรคำหลวง เวสสันดรชาดก เป็นต้น
ซึ่งมีเกือบในทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่สมัยล้านนา
สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ หรืออาจกล่าว
ได้ว่า วรรณกรรมไทยเกือบทุกเรื่องมีความ
สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ส่วนในทางศาสนา
พราหมณ์นั้น มีวรรณกรรมที่สำคัญ เช่น
รามเกียรติ์ ศกุนตลา สาวิตรี เป็นต้น ทั้งนี้
เป็นเพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันทาง
จิตใจของคนไทยมาตั้งแต่อดีตก็คนไทยมีความคิด
ความเชื่อ ความศรัทธาและความเข้าใจใน
พระพุทธศาสนาก็แสดงความรู้สึกที่เป็นความคิด
ความเชื่อ และความรู้เหล่านั้นลงสู่ภาษาเขียน
เป็นวรรณกรรม และด้วยเหตุแห่งความเชื่อถือ
ศรัทธาในหลักธรรมคำสอนนั้นจึงเกิดแรงบันดาลใจ

ที่จะสรรค์สร้างวรรณกรรม อันมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักธรรม ความเป็นมาของพระพุทธศาสนา และวรรณกรรมความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ ดังนั้น ผลงานวรรณกรรมประเภทนี้ จึงเป็นสิ่งที่มีความค่าในฐานะที่ช่วยทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และช่วยย้ำถึงความสำคัญของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาให้เด่นชัด รวมทั้งได้นำเสนอเรื่องราวที่เป็นประวัติศาสตร์ ความรู้ และภาษาของชนชาติที่ดำรงอยู่ในยุคสมัยนั้นให้ปรากฏชัดยิ่งขึ้น

วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาของไทย โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะการเขียนการแต่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยเนื้อหาสาระจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ชาดก และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนประวัติบุคคลต่าง ๆ ในอดีต ได้แก่ พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวกและผู้ที่เกี่ยวข้องมาเป็นโครงเรื่องรวมถึงเรื่องราวที่คิดแต่งขึ้นใหม่ให้เป็นดังเรื่องหรือนิทานในศาสนา ทั้งด้วยแรงบันดาลใจและความตั้งใจเพื่อสร้างสรรค์ความดีงามให้กับสังคม โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกล่อมเกลาคติใจของบุคคลให้ยึดมั่นในความดีงามที่จะนำตนไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจต่อ สรรพสิ่งอย่างถูกต้อง และนำไปสู่การพัฒนาสังคมในภาพรวม

เอกลักษณ์ที่สำคัญของวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญหลายประการตามเนื้อหาสาระวรรณกรรมล้านนาจึงมีความเป็นเอกลักษณ์ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธ ศาสนาและความเป็นไปของบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย มีความหลากหลายทั้งในด้านเนื้อหาสาระและ

องค์ความรู้ ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่จะมีจุดมุ่งหมายไปในแนวเดียวกัน คือ มุ่งที่จะอบรม เพาะบ่มคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ที่ศึกษาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจต่อสรรพสิ่ง มีระบบ ระเบียบ และประเภทในการแต่งที่มีความสละสลวยทั้งประเภทร้อยแก้ว ร้อยกรอง และทั้งที่จารึกด้วยภาษาบาลี ภาษาล้านนา ภาษาท้องถิ่นที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมและวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ทั้งในล้านนาและประเทศไทย ประเภทของการแต่งโดยมีลักษณะที่สำคัญ ทวีศักดิ์ ญาณประทีป (Yanaprateep, 1981) ดังนี้

1. เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและเข้าถึงแก่นแท้หรือองค์ความรู้ของศาสนา ตลอดจนเพื่อให้เกิดความศรัทธาและความเชื่อมั่นในศาสนาหรือหลักธรรมคำสอนยิ่งขึ้น เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค มลिनทปัญหา ฯลฯ
2. เป็นเรื่องที่อธิบายขยายเนื้อความในคัมภีร์ทางศาสนาให้เป็นที่เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นและง่ายขึ้น เช่น คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส มังคลัตถทีปนี จักวาฬทีปนี ฯลฯ
3. เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเพื่อแสดงคำสอนหรือบันทึกหลักธรรมของพระพุทธเจ้าและสาวก และอธิบายเพิ่มเติมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น ไตรภูมิพระร่วง พระมาลัยคำหลวง ฯลฯ
4. เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับบุคคลทางศาสนา เช่น พระปฐมสมโพธิ มหาเวสสันดรชาดก มหาชาติคำหลวง ฯลฯ
5. เป็นบทสวด บทอ้อนวอน หรือบทสวดดี เช่น บทสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ

พระสังฆมณฑล บพสวดชินบัญชร ลิลิตโองการ
แข่งน้ำ ฯลฯ

6. เป็นเรื่องที่มีเนื้อหาแสดงถึงความ
รุ่งเรืองของศาสนา ลักษณะเช่นนี้ จะแทรกอยู่ใน
วรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ เช่น ศิลาวรรณคดี
รวมคำแหง ปุณณิเวศคำฉันท์ นันทโศภนทศ
คำหลวง นิราศนรินทร์ นิราศพระบาท ฯลฯ

7. เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
มีบันทึกเป็นทำนองประวัติศาสตร์ และความ
สำคัญ เช่น รัตนพิมวงค์ ชินกาลมาลีปกรณ์
มูลศาสนา ฯลฯ

8. เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเพื่อให้เป็น
บันเทิงคดี โดยนำเค้าโครงเรื่องตอนใดตอนหนึ่ง
จากศาสนาหรือนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนา
มาเป็นโครงเรื่องแล้วสอดแทรกจินตนาการของ
ผู้เขียนลงด้วย เช่น ปัญญาสาธกหรือวรรณกรรม
ในยุคหลังที่ได้รับอิทธิพลจากชาดกและ
วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วรรณกรรม
เรื่อง “หลวงตา” ของ แพร่เยื่อไม้ และ “กฎ
แห่งกรรม” ของ ท. เลียงพิบูลย์ เป็นต้น

สำหรับวรรณกรรมในล้านนานั้น
เนื่องจากมีประวัติศาสตร์และความเป็นมา
ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่ยาวนานตั้งแต่
ครั้งสร้างบ้านแปลงเมือง พระพุทธศาสนา
จึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อศิลปะ
วิทยาการ ชุดความรู้ และภูมิปัญญาต่าง ๆ ใน
ล้านนาโดยเฉพาะวรรณกรรมพระพุทธศาสนานั้น
มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและ
วิทยาการต่าง ๆ ของชาวล้านนาและประเทศไทย
วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในล้านนา
เช่น มังคลัตถกที่ปนี จักรวาฬที่ปนี เวสสันดรชาดก

ที่รจนาขึ้นโดยพระสิริมังคลาจารย์ และชินกาล
มาลีปกรณ์ วชิรสารัตถสังคหะ ที่รจนาโดย
พระรัตนปัญญาเถระ และวรรณกรรมผลงานของ
พระเถระรูปอื่นๆ ในล้านนาถือว่าเป็นวรรณกรรม
ชั้นครูที่มีความไพเราะและชั้นเชิงในการแต่งที่ให้
อรรถรสและความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ได้เป็น
อย่างดี และวรรณกรรมบางฉบับ เช่น มังคลัตถกที่ปนี
มีอิทธิพลต่อการศึกษาค้นคว้าของบุคคลผู้สนใจ
ทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันได้ใช้เป็น
หลักสูตรในการเรียนการสอนแผนกบาลีในระดับ
เปรียญโทและเอกของคณะสงฆ์ไทย

วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนานั้น
มีมากกว่าที่พบในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย
โดยมีกระจายอยู่ตามวัดและสถานที่ต่างๆ
ใน 8 - 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบน แม้กระทั่ง
ในถ้ำ ตามภูเขาและตามหน้าผาริมฝั่งแม่น้ำ เช่น
ตามริมฝั่งแม่น้ำปิง เหนือเขื่อนภูมิพล ซึ่งจากการ
ศึกษาค้นคว้าการสำรวจคัมภีร์และวรรณกรรม
ล้านนาของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ที่สำรวจตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 - 2526 และ
สำรวจเพิ่มเติมภายหลังอีกบางส่วนใน 525 วัด
8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนพบว่า มีคัมภีร์
วรรณกรรมล้านนาถึง 410,775 ผูก ซึ่งบางส่วน
ได้ถ่ายไมโครฟิล์มเก็บรักษาไว้ และจากการ
ศึกษาของนักวิชาการด้านวรรณกรรม ล้านนา
พบว่า ในล้านนามีวรรณกรรมในด้านต่าง ๆ
รวมกันไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านผูก/ฉบับ (Wajasart,
1984) และมากกว่าร้อยละ 90 เป็นวรรณกรรม
ทางด้านพระพุทธศาสนา นอกนั้นเป็นวรรณกรรม
ในด้านอื่นๆ เช่น นิทานพื้นบ้าน กฎหมายโบราณ
ยาสมุนไพร โหราศาสตร์ จริยศาสตร์ ลัทธิพิธีกรรม

เป็นต้น นอกจากนี้ วรรณกรรมประเภทชาดก เช่น ปัญญาสชาดก ก็มีอิทธิพลต่อวรรณคดีที่สำคัญของไทยหลายเรื่อง เช่น สังข์ทอง สมุทโฆษคำฉันท์ ท้าวสุธน มโนราห์ (Premjitt, 2001) ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมพระพุทธศาสนาเหล่านี้ ล้วนมาจากผลงานพระเถระและปราชญ์ชาวล้านนาในอดีตที่ได้สร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าให้กับสังคม เริ่มตั้งแต่สมัยของราชวงศ์มังราย โดยเฉพาะหลังจากสมัยของพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์องค์ที่ 11 แห่งราชวงศ์มังราย (Phayomyong, 1970)

วรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ที่จารึกในคัมภีร์ไว้ 12 เดือน นอกจากประเพณีประจำปีชาวล้านนาที่มีการประพฤติปฏิบัติในรอบปีแล้ว ยังมีการสร้างคัมภีร์ลงใบลานซึ่งถือว่าเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาถวายประจำเดือนเกิด ตามคติความเชื่อและศรัทธาแห่งอานิสงส์การสร้างคัมภีร์ทั้ง 12 เดือน ประกอบด้วย คัมภีร์สุทธนู คัมภีร์ช้างฉัททันต์ คัมภีร์มัญญุทธนวล คัมภีร์หงส์ผาค่า คัมภีร์อุทธรา คัมภีร์พุทธโฆสา คัมภีร์อรินทุม คัมภีร์สารทมาณพ คัมภีร์พุทธาภิเสก คัมภีร์สุวรรณสาม คัมภีร์พุทธนิพพาน คัมภีร์มงคลสูตร โดยมีความเชื่อว่าเมื่อบุคคลใดเกิดวันใด เดือนใด ก็ถวายคัมภีร์ประจำเดือนเกิดของตนเอง ซึ่งถือเป็นจารีตประเพณีประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งอดีตถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนาเหล่านั้น ส่วนใหญ่ขาดการดูแลรักษาการจัดหมวดหมู่ และการจัดการในเชิงทรัพยากร

วัฒนธรรมที่เหมาะสม ด้านการสำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ปರಿวรรตองค์ความรู้และภูมิปัญญา ข้อจำกัดหลายประการทั้งในด้านความสมบูรณ์ของคัมภีร์วรรณกรรมที่ค้นพบและในด้านบุคคลความเข้าใจในภาษาและบริบทต่าง ๆ ในสังคมล้านนา และการสร้างความรู้ใหม่สู่การประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน

ดังนั้น เพื่อเป็นการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา รวมถึงประวัติความเป็นมา และอิทธิพลของวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา ที่มีต่อวิถีชีวิตและวรรณกรรมในด้านอื่น ๆ ของล้านนา ผู้ศึกษามีความตั้งใจที่จะศึกษาวิเคราะห์การจัดการองค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมและอานิสงส์การสร้างคัมภีร์ 12 เดือน รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การประพฤติปฏิบัติของชาวล้านนาตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เกิดสังคมสงบสุขเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวล้านนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดองค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา
3. เพื่อวิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา

4. เพื่อนำเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการบูรณาการจัดการองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา”

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัย “การจัดองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา” ศึกษาองค์ความรู้โดยใช้หลักพุทธธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในส่วนของ ธรรมชาตา ที่กล่าวถึงการถวายคัมภีร์เทศนาประจำเดือนเกิดแต่ละเดือนจนครบ 12 เดือน ได้แก่ คัมภีร์สุทนต์ หรือปฐมกัมปปี คัมภีร์ช้างฉัททันต์หรือปทุมกุมาร คัมภีร์มัญญกุณฑลหรือมโหสถ คัมภีร์หงส์ผาคำ หรือภูริทัตต์ คัมภีร์อุทธรหรือปรีชาท คัมภีร์พุทธโฆสา คัมภีร์อรินทุมหรือเนมิราช คัมภีร์สารทมาณพหรือสิทธัตถะบางตำราว่านารทมาณพและเนมิราช คัมภีร์พุทธาภิเษกหรือสิบชาติ คัมภีร์

สุวรรณสามหรือธัมมจักกั คัมภีร์พุทธรูปพานหรือเวสสันดร คัมภีร์มงคลสูตรหรือสมภมิตร โดยทบทวนเอกสารจากพระไตรปิฎกภาษาไทย คัมภีร์ ตำรา เอกสารทางวิชาการ ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงการออกแบบสัมภาษณ์

ขอบเขตด้านการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 9 รูป/คน ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านคัมภีร์จำนวน 3 คน ได้แก่ ศาสตราจารย์เกียรติคุณแสงจันทร์งาม รองศาสตราจารย์สมหมาย เปรมจิตต์ นายศรีเลา เกษพรหม

กลุ่มที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านประเพณีจำนวน 3 คน ได้แก่ ดร.ชัยนะ ปิ่นเงิน นางสาวสิริรัตน์ อาสนะ นายวิรัตน์ มาเรือง

กลุ่มที่ 3 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวรรณกรรมจำนวน 3 รูป/คน ได้แก่ พระครูพิศาลธรรมานุยุต พระอธิการวิเชียร ธัมมกาโม นายเจริญ มาลาโรจน์

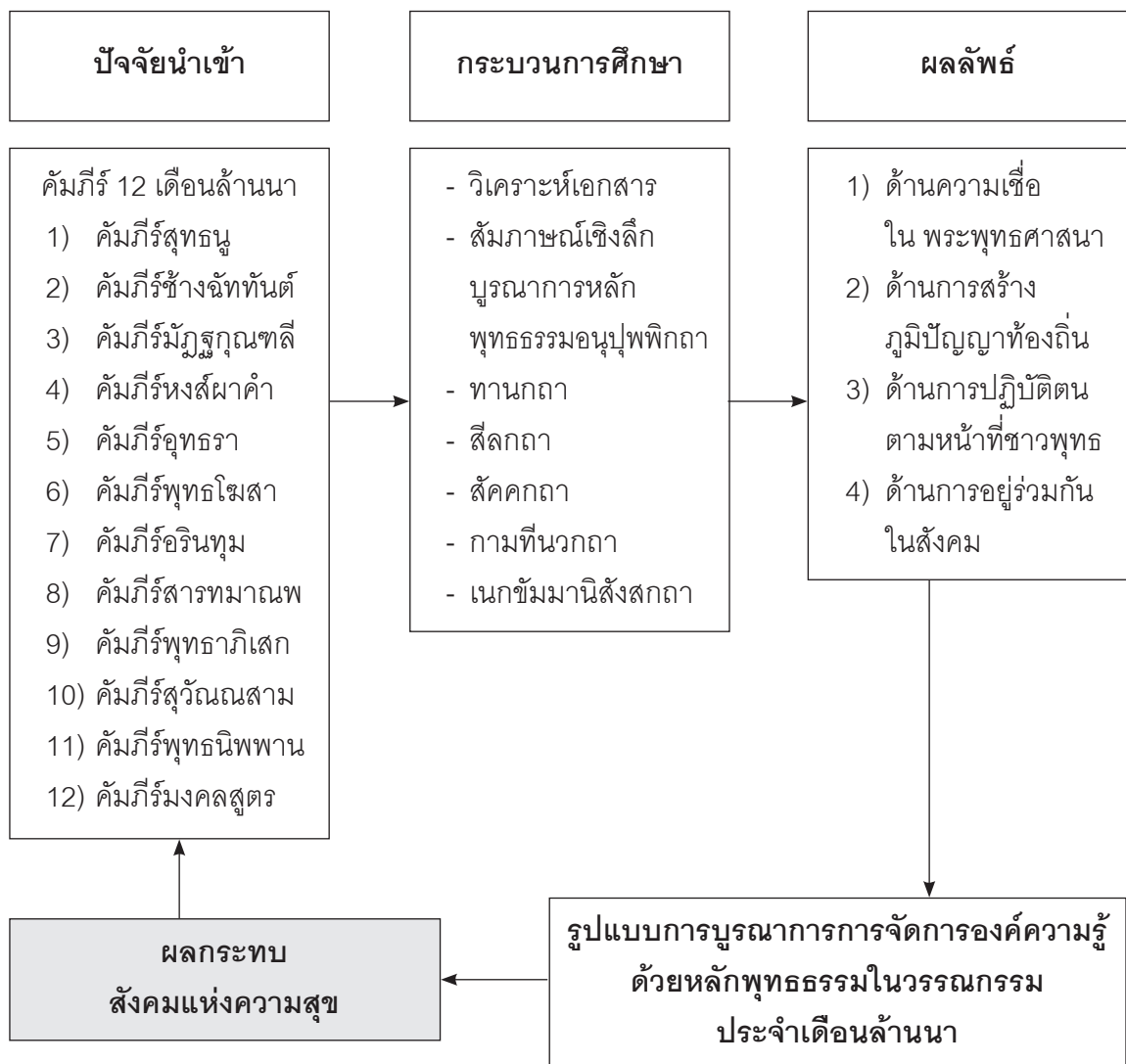
กลุ่มที่ 4 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 3 รูป/คน ได้แก่ พระครูบุญธรรมจันตะมะโร นายอุบล เดชวงศ์ นายดุสิต เชาว์ชาติ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและบททวนวรรณกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ดังนี้

ระเบียบวิธี

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ สัมภาษณ์และรวบรวมเอกสารข้อมูล ทั้งเอกสารปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีขั้นตอนต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

1. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาหลักการทฤษฎี และแนวคิดเกี่ยวกับ องค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา หลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ตลอดจนงานวิจัยของผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นการ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารชั้น ปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกอรรถกถา ภิกขา คัมภีร์ และศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ชั้นทุติยภูมิ คือวิทยานิพนธ์ตำราทางวิชาการและ หนังสือเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูล ดังนี้คือ ห้องสมุด สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่ บ้านของปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน

2. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ องค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา หลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 9 รูป/คน คือ ในการสัมภาษณ์ เชิงลึก ผู้วิจัยได้มีหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย เพื่อติดต่อขออนุญาตสัมภาษณ์ และไปสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก เหล่านั้นสะดวก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกเทป การให้สัมภาษณ์ไว้ด้วย

3. นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ และนำข้อมูลจากการ สัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์เนื้อหา แล้วเรียบเรียง ลำดับเป็นหมวดหมู่ และลำดับขั้นตอน เพื่อตอบ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การสร้างรูปแบบ หาข้อมูลและข้อ เสนอแนะจากที่ปรึกษาถึงรูปแบบเบื้องต้นการจัด องค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรม ประจำเดือนล้านนา ก่อนที่จะพัฒนาไปใช้เพื่อ รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะมาวิเคราะห์และ สังเคราะห์ ก่อนที่จะมีการประมวลผลและพัฒนา เป็นรูปแบบกึ่งมาตรฐาน ระดมความคิดเห็น โดยการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวข้องมาร่วมแสดงความคิดเห็นตลอดจน ร่วมกันเสนอแนะแนวทางที่จะทำให้เกิดรูปแบบ การบูรณาการการจัดองค์ความรู้ด้วยหลัก พุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบเอกสารและใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก เพื่อนำเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้ เกี่ยวกับ “การจัดองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรม ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา” มีวัตถุประสงค์ ในการวิจัย 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาการจัด องค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในวรรณกรรม ประจำเดือนล้านนา 3) เพื่อวิเคราะห์การบูรณาการ หลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือน ล้านนา 4) เพื่อนำเสนอแนวทางและการสร้าง องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการบูรณาการ การจัดการองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรม ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา”

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็น Model โดยอธิบายให้เห็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติในวรรณกรรม 12 เดือนล้านนาและใช้หลักธรรมมาบูรณาการเพื่อให้เกิดความสอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวล้านนา

วรรณกรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเรื่องราวและวิถีแห่งการดำรงอยู่ทั้งของมนุษย์และสรรพสิ่ง และมีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้น ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและหลักธรรมคำสอนที่มุ่งสอนให้ผู้คนรู้จักละเว้นความชั่ว ทำความดี มีจิตใจที่สงบ สร้างระบบความสัมพันธ์และพัฒนาสังคมให้เรียบร้อยดีงาม นอกจากนี้ ยังได้เสนอเรื่องราวที่มีคุณค่าที่น่าติดตาม มีอรรถรสแห่งศิลปศาสตร์ เพื่อให้เกิดความสนใจ เกิดแรงบันดาลใจที่จะน้อมนำจิตใจผู้อ่าน ผู้ศึกษา ให้มีสติปัญญาที่จะเสริมสร้างความดีงาม เพื่อให้เป็นรากฐานแห่งความคิดและการปฏิบัติ รวมทั้งเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อชีวิตและโลกที่ชัดเจน ซึ่งนำมาเป็นคติสอนใจ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม

วรรณกรรมในล้านนา มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่ยาวนานตั้งแต่ครั้งสร้างบ้านแปงเมือง พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อศิลปวิทยาการ ทศความรู้ และภูมิปัญญาต่างๆ ในล้านนา โดยเฉพาะวรรณกรรมพระพุทธศาสนานั้น มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและวิทยาการต่าง ๆ ของชาวล้านนาและประเทศไทย

วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา เช่น มังคลัตถปิณี จักรวาฬปิณี เวสสันดรชาดก ที่รจนาขึ้นโดยพระสิริมังคลาจารย์ และชินกาลมาลีปกรณ์ วชิรสารัตถสังคหะ ที่รจนาโดยพระรัตนปัญญาเถระ และวรรณกรรมผลงานของพระเถระรูปอื่นๆ ในล้านนาถือว่าเป็นวรรณกรรมชั้นครูที่มีความไพเราะและชั้นเชิงในการแต่งที่ให้อรรถรสและความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี และวรรณกรรมบางฉบับ เช่น มังคลัตถปิณี มีอิทธิพลต่อการศึกษาค้นคว้าของบุคคลผู้สนใจทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันได้ใช้เป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนแผนกบาลีในระดับเปรียญโทและเอกของคณะสงฆ์ไทย

วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนามีความเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและความเป็นไปของบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย มีความหลากหลายทั้งในด้านเนื้อหาสาระและองค์ความรู้ ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่จะมีจุดมุ่งหมายไปในแนวเดียวกัน คือ มุ่งที่จะอบรม เพาะบ่มคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ที่ศึกษาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจต่อสรรพสิ่ง มีระบบ ระเบียบ และประเพณีในการแต่งที่มีความสละสลวยทั้งประเภทร้อยแก้ว ร้อยกรอง และทั้งที่จารึกด้วยภาษาบาลี ภาษาล้านนา/ภาษาท้องถิ่นที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมและวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ทั้งในล้านนาและประเทศไทย วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนานั้นมีมากกว่าที่พบในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยมีกระจุกกระจายอยู่ตามวัดและสถานที่ต่าง ๆ ใน 8 - 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบน แม้กระทั่ง

ในถ้าตามภูเขาและตามหน้าผาริมฝั่งแม่น้ำ เช่น ตามริมฝั่งแม่น้ำปิง เหนือเขื่อนภูมิพล ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าการสำรวจคัมภีร์และวรรณกรรมล้านนาของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่สำรวจตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 - 2526 และสำรวจเพิ่มเติมภายหลังอีกบางส่วนใน 525 วัด 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนพบว่า มีคัมภีร์วรรณกรรมล้านนาถึง 410,775 ผูก ซึ่งบางส่วนได้ถ่ายไมโครฟิล์มเก็บรักษาไว้ และจากการศึกษาของนักวิชาการด้านวรรณกรรม ล้านนาพบว่าในล้านนามีวรรณกรรมในด้านต่าง ๆ รวมกันไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านผูก/ฉบับ และมากกว่าร้อยละ 90 เป็นวรรณกรรมทางด้านพระพุทธศาสนา นอกนั้นเป็นวรรณกรรมในด้านอื่น ๆ เช่น นิทานพื้นบ้าน กฎหมายโบราณ ยาสมุนไพร โหราศาสตร์ จริยศาสตร์ ภูมิปัญญาพื้นถิ่น เป็นต้น

1. การจัดองค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา

องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมอานิสงส์ล้านนา ประกอบด้วย ด้านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น การปฏิบัติหน้าที่ และการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยรวมอยู่ในรูปแบบของวรรณกรรม ที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวล้านนา ประกอบด้วย

- 1) การแสดงอานิสงส์แห่งการประกอบกุศลกรรมตามหลักในพระพุทธศาสนา
- 2) การนำความรู้ในท้องถิ่นมาประยุกต์ เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงเวลาในรอบปี

3) องค์ความรู้ที่ตั่งบนความเชื่อและโลกทัศน์ที่บ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

4) องค์ความรู้ที่ตั่งบนอยู่บนฐานปัญญานิยมและจริยธรรมนิยม

5) องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นตั่งอยู่บนกระบวนการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคม

ด้วยเหตุที่คัมภีร์อานิสงส์ล้านนามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสังคมล้านนาตามที่กล่าวแล้ว กระบวนการดังกล่าว จึงก่อให้เกิดค่านิยมและความเชื่อในการสร้างสรรค์วรรณกรรมพระพุทธศาสนาและคัมภีร์อานิสงส์ในล้านนา โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องอานิสงส์การสร้างธรรม เขียนธรรมถวายวัดนั้น มีอิทธิพลต่อการรจนาวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนาอย่างมากมาย รวมทั้งความเชื่อในเรื่องของการให้ทานรักษาศีล และการเจริญสมาธิภาวนา เพราะถ้าปราศจากความเชื่อพื้นฐานในเรื่องอานิสงส์เหล่านี้ พระพุทธศาสนาอาจดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะประชาชน/พุทธบริษัทไม่ให้ความสนใจและให้การทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ แต่เพราะประชาชนเล็งเห็นประโยชน์ที่จะพึงเกิดขึ้นต่อตนเองและสังคมในระบบที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งหลักการทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้ผู้คนในสังคมยอมรับนับถือ และให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาสืบต่อมา ดังนั้น ความเชื่อในเรื่องอานิสงส์จึงมีผลต่อการสร้างสรรค์การทำความคิด

ในระดับบุคคลและส่งเสริมกิจกรรม ระเบียบปฏิบัติทางสังคม ในเชิงจารีต ประเพณี ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเป็นไปของพระพุทธศาสนา ในภายหลังที่เป็นไปในลักษณะของศาสนาเชิงพิธีกรรม ที่เน้นให้มีพิธีกรรมการประกอบกุศลเพื่อหวังอานิสงส์ คือ “การได้บุญ”

2. หลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา

อนุปพุททิกา 5 (เรื่องที่กล่าวถึงตามลำดับ, ธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟัง ให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้น ๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมาตม์

1) ทานกถา (เรื่องทาน กล่าวถึงการให้ การเสียสละเผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม 12 เดือนล้านนา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทาน ได้แก่ เนมิราชชาดก เป็นต้น

2) สีลกถา (เรื่องศีล กล่าวถึงความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม 12 เดือนล้านนา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีล ได้แก่ สุณนุชาดก เป็นต้น

3) สัคคกถา (เรื่องสวรรค์ กล่าวถึงความสุขความเจริญและผลที่น่าปรารถนาอันเป็นส่วนดีของกาม ที่จะพึงเข้าถึง เมื่อได้ประพฤติดีงามตามหลักธรรมสองข้อต้น หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม 12 เดือนล้านนา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์ ได้แก่ เนมิราชชาดก เป็นต้น

4) กามาทีนวกถา (เรื่องโทษแห่งกาม กล่าวถึงส่วนเสีย ข้อบกพร่องของกาม พร้อมทั้งผลร้ายที่สืบเนื่องมาแต่กาม อันไม่ควรหลงใหล

หมกมุ่นมัวเมา จนถึงรู้จักที่จะหน่ายถอนตนออกได้ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม 12 เดือนล้านนา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกามาทีนวกถา ได้แก่ นางอุทารา เป็นต้น

5) เนกขัมมานิสังสกถา (เรื่องอานิสงส์แห่งความออกจากกาม กล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่นเพลิดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีขั้นที่จะแสวงความดีงามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม 12 เดือนล้านนา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนกขัมมา ได้แก่ เตมียชาดก เป็นต้น

3. วิเคราะห์คุณค่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา

จากการศึกษาการจัดองค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา และหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ซึ่งได้นำหลักพุทธธรรมว่าด้วยเรื่องของอนุปพุททิกา 5 ผู้วิจัยได้นำแนวคิดมาวิเคราะห์คุณค่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

บูรณาการหลักพุทธธรรมด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนา

จากค่านิยม ความเชื่อและการยอมรับในการสร้างและการนำไปประยุกต์ใช้ คัมภีร์อานิสงส์ที่สอดคล้องกับกิจกรรมในรอบปีของชาวล้านนา สังคมล้านนายอมรับและสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับอานิสงส์ในพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าค่านิยม ความเชื่อในการสร้างสรรค์คัมภีร์อานิสงส์จะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่ด้วยความที่เป็นเรื่องของ การชี้แจง

ผลประโยชน์ผสมผสานกับหลักธรรมและนิทานชาดก จึงทำให้คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาเป็นที่ยอมรับและปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ล้านนาตลอดมา

บูรณาการหลักพุทธธรรมด้านการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความรู้และประสบการณ์สอนให้ผู้คนได้ค้นหาและสร้างองค์ความรู้ของสังคมขึ้นมา องค์ความรู้ที่ปรากฏนั้นมีลักษณะร่วมกัน 5 ประการคือ

- 1) องค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนหลักการของพระพุทธศาสนา
- 2) องค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนฐานศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม
- 3) องค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนความเชื่อและโลกทัศน์ที่บ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ
- 4) องค์ความรู้ที่ตั้งบนอยู่บนฐานปัญญาและจริยธรรมนิยม
- 5) องค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนกระบวนการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคม ร่วมแก้ไขปัญหาสังคมและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ประเพณีปฏิบัติให้เข้ากับบริบททางสังคม

บูรณาการหลักพุทธธรรมด้านการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น คัมภีร์ใบลานหรือหนังสือลาน ทำจากใบของต้นลานซึ่งเป็นต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง ลักษณะ คล้ายต้นตาล เป็นหนังสือที่บันทึกลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีจารตัวหนังสือ

ลงบนใบของต้นลาน แล้วเจาะรูร้อยด้วยสายสนองมัดรวมกันเป็นผูก นิยมเรียกว่า คัมภีร์ใบลาน ที่เรียกชื่อว่า คัมภีร์ใบลาน เพราะเนื้อเรื่องที่จารลงบนใบลาน ส่วนใหญ่เป็นพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาทิ พระไตรปิฎก เป็นต้น

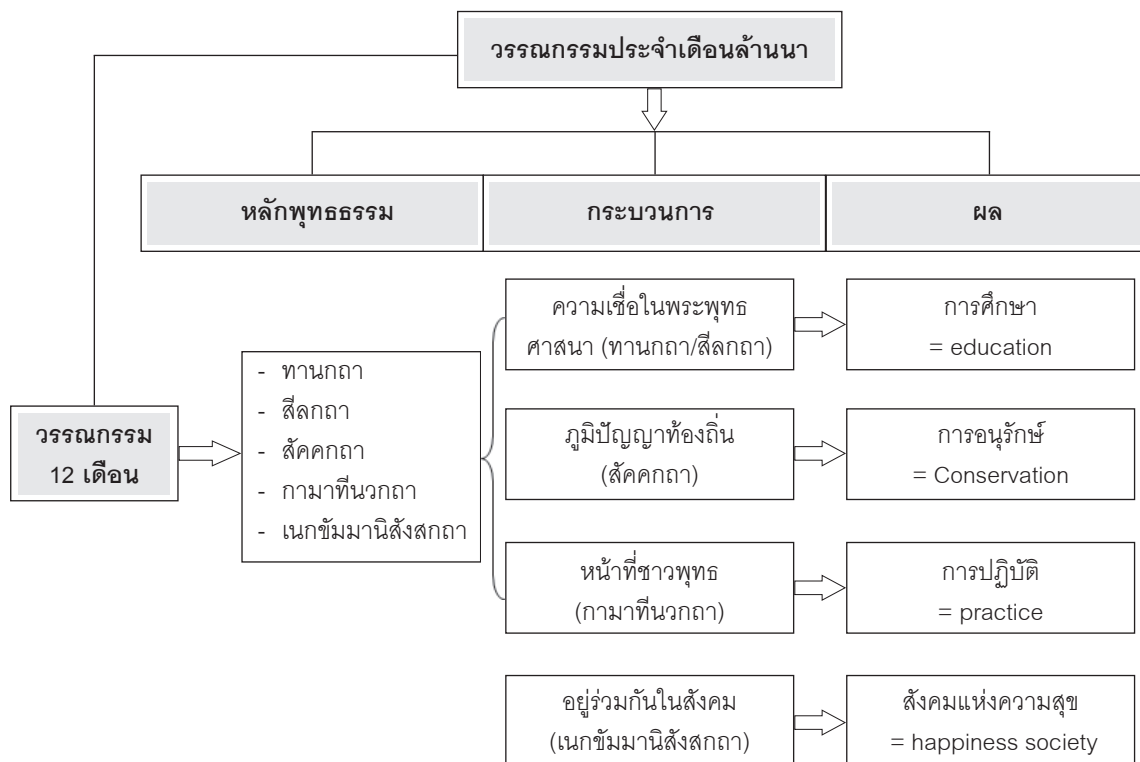
บูรณาการหลักพุทธธรรมด้านการปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธ

ค่านิยมทางสังคมที่ผู้คนในสังคมพึงกระทำ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องอานิสงส์การสร้างธรรมถวายเป็นบุญได้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อชาวพุทธในระดับชาวบ้านในการสร้างค่านิยมความคิด ความเชื่อในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับพุทธศาสนาและความเชื่อในท้องถิ่น นอกจากนี้แนวคิดเรื่องชาติหน้า ผลที่จะพึงบังเกิด ความเชื่อในเรื่องของกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วนักปราชญ์ล้านนายังได้แต่งคัมภีร์อานิสงส์ที่นับเนื่องกับความเชื่อในท้องถิ่น คือ การสร้างค่านิยมในการสร้างคัมภีร์ถวายเป็นบุญ โดยได้นำเอาเรื่องราวการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์ชาดกมาอธิบายกำหนดเป็น คัมภีร์ธรรมประจำวันเกิด เดือนเกิด และปีเกิดที่เรียกว่า “ธัมมชาตา” โดยการโยงเอาความเชื่อเรื่องราศีหรือ “ตัวเป็ง” ให้สัมพันธ์กับการสร้างคัมภีร์และการสร้างถาวรวัตถุอื่น ๆ ก็กำหนดให้สร้างสอดคล้องกับราศีที่เกิด ซึ่งการกำหนดค่านิยมดังกล่าว ก็เพื่อสร้างความผูกพันใกล้ชิดระหว่างชาวบ้านกับพระศาสนา มิให้ประชาชนห่างจากพระธรรมคำสอนและยึดเป็นหลักในการบำเพ็ญบุญกุศล

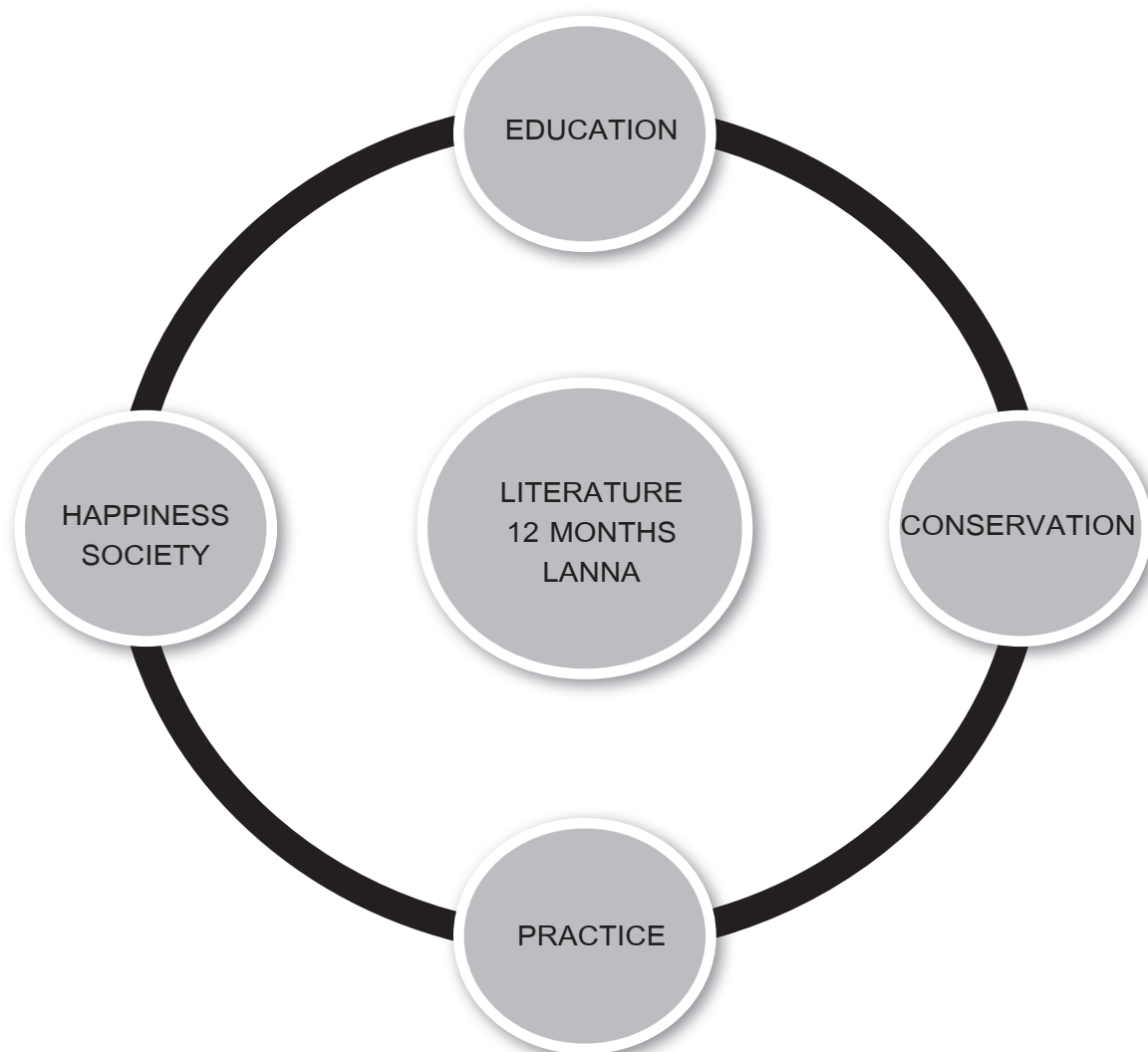
2. รูปแบบการบูรณาการการจัดองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา

วรรณกรรม 12 เดือนล้านนามีหลักคำสอนที่สามารถเชื่อมโยงให้คนในสังคมเกิดความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจนสามารถทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของล้านนา ซึ่งบางอย่างใช้เหมือนที่อื่นมีเอกลักษณ์ของชาวล้านนาโดยเฉพาะ นอกจากนั้นยังทำให้ชาวพุทธรู้จักหน้าที่ในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

จากการศึกษาสามารถนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่สรุปได้ดังนี้ คือ ความเชื่อในพระพุทธศาสนาก่อให้เกิด การศึกษา ค้นคว้า หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เช่น คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย การปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธ ก่อให้เกิดการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและการอยู่ร่วมกันในสังคมทำให้เกิดสังคมแห่งความสุขจึงเป็นที่ต้องการของมวลมนุษยชาติ จากการวิจัยนำไปสู่รูปแบบบูรณาการการการจัดองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนาดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงการบูรณาการการจัดองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา

ภาพที่ 3 รูปแบบการบูรณาการ ECPH : Model

รูปแบบการบูรณาการการจัดองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา หรือ ECPH: Model

E = Education หมายถึง การศึกษาหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ได้แก่ วรรณกรรม 12 เดือนล้านนา

C = Conservation หมายถึง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ได้แก่ คัมภีร์ใบลาน

P = Practice หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธตามความเชื่อในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา เช่น การให้ทาน การรักษาศีล

H = Happiness society หมายถึง ความสุขทางสังคมที่เกิดในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ได้แก่ การสร้างสรรค์สังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงวัฒนธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์วรรณกรรมประจำเดือนล้านนาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีการเผยแพร่ให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง

2. กระทรวงวัฒนธรรมและหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้มีการจัดลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมประจำเดือนล้านนาอย่างถูกต้อง เพื่อเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาวล้านนา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธที่ปรากฏในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา”

2. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน ด้วยหลักธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา”

3. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อ/ค่านิยมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนาที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของชาวล้านนาในปัจจุบัน”

REFERENCES

- Kamdee, D. (1998). Theology. Bangkok : Kasetsart University Publication. (in Thai)
- Tangtavee, S. (1984). Literature and religious literature. Bangkok : Odeinsator Publication. (in Thai)
- Yanapratip, T. (1981). Religious literature. Bangkok : wiktoria Publication. (in Thai)
- Premjitt, S. (2001). Project of conservative Lanna translator and analysis. Chiangmai: Mingmoung Publication. (in Thai)
- Phayomyong, M. (1970). History of Thai Lanna literature. Chiangmai : Konmeaung Publication. (in Thai)
- Vajarasartr, B. Handbook of North language of 65 hour. Chiangmai: Tharatong Publication. (in Thai)